

ADAM HOŁUB ▶▶

Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie

**Wielowymiarowość współczesnej wojny –
starcie hegemonu z odradzającym się państwem.
Rosja versus Ukraina**

[recenzja książki Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie]

**The multidimensionality of the modern war –
the hegemon's clash with a rebirthing state**

[book review Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie]

**Многомерность современной войны –
столкновение гегемона с возрождающимся государством**

[рецензия книги Война гибридная Росии противко Украиние]

Gdy na początku lat 90. XX w. głoszono po raz kolejny koniec zimnej wojny dopatrując się w ówczesnych czasach końca historii, trudno było przypuszczać, że w rzeczywistości nadzieja na długoletnią pokojową i spokojną koegzystencję państw i narodów jest dość płonna. Rozpad Jugosławii, konflikty na Bliskim Wschodzie, w tym interwencja militarna przeciwko Saddamowi Husajnowi, Arabska Wiosna, wojna z międzynarodowym terroryzmem, wskazywały dobitnie, iż początek XXI w. nie będzie zapamiętany jako okres bezkonfliktowy. Rozpad Związku Radzieckiego miał oznaczać kres globalnego układu bipolarnego. Tymczasem przywódcy Federacji Rosyjskiej nie zamierzali zrezygnować z dotychczasowej pozycji jednego z najważniejszych graczy polityki międzynarodowej. Kraj ten posiadał nadal złoża surowców energetycznych wykorzystywane

w stosunkach z innymi (zwłaszcza europejskimi) państwami, jako swoista broń ekonomiczno-polityczna. W jego żywotnym interesie była kontrola krajów „najbliższej zagranicy”, a wszelkie próby podejścia NATO czy Unii Europejskiej w pobliże rosyjskiej strefy wpływów musiało wzbudzać niezadowolenie na Kremlu. Jednakże Rosji zależało i nadal zależy na pozyskiwaniu nowoczesnych technologii (w tym militarnych), które mogła otrzymać z Zachodu, w tym w szczególności od Niemiec, czego przykładem była współpraca koncernu Rheinmetall z rosyjską armią w sferze logistyki poligonowej (kontrakt zerwano w 2014 r.) (Palowski, 2014), a w przypadku Francji zakup (niesfinalizowany) dwóch helikopterowców, których Rosji dotkliwie brakowało w 2008 r. w czasie konfliktu z Gruzją. Zbliżeniu i realizacji planów modernizacyjnych miało sprzyjać przyjęcie przez Prezydenta USA Baracka Obamę polityki „resetu” w stosunkach z Rosją. Polem, na którym najwyraźniej zaznaczyła się współpraca obu mocarstw stała się walka z międzynarodowym terroryzmem prowadzona na terenie Afganistanu. Należy wspomnieć, że polski kontyngent wojskowy korzystał z rosyjsko-ukraińskiego transportu lotniczego (AN-124 Rusłan) w ramach programu SALIS, przy transporcie m.in. transporterów Rosomak do Afganistanu (Natowskie..., 2009). Zaangażowanie Rosji w konflikt z Gruzją w 2008 r. wskazało jednak, że kraj ten gotów jest używać w swej polityce również środki spoza kategorii soft power. Ponownie przekonano się o tym w 2014 r., gdy żołnierze rosyjscy *incognito*, pod postacią „zielonych ludzików” zajęli Krym.

Wraz z zajęciem Krymu przez Rosję oraz podjęciem walk zbrojnych na wschodzie Ukrainy, upowszechniło się w dyskursie publicznym, znane już wcześniej, określenie wojny nieliniowej, wojny kontrolowanego chaosu czy wojny hybrydowej. W książce autorstwa Olgi Wasiuty i Sergiusza Wasiuty omówiono wojnę hybrydową w oparciu o doświadczenia ukraińskie w konflikcie z Rosją.

Książka stanowi interesujące kompendium wiedzy i informacji z zakresu teorii konfliktów i wojny prowadzonej we współczesnych warunkach, gdzie polem walki jest nie tylko dany obszar terytorialny, lecz przede wszystkim świadomość społeczeństw zarówno ofiar, jak i agresora oraz obserwatorów wydarzeń.

Treść merytoryczna zawarta została w czterech obszernych rozdziałach, w których zagadnienia teoretyczne przeplatają się z faktografią i opisem

rzeczywistości konfliktu ukraińsko-rosyjskiego. Ponadto książkę kończy bogata bibliografia oraz indeks nazwisk. Już we wstępie autorzy określają zasady i cele zagranicznej polityki rosyjskiej. Według autorów posiada ona imperialny charakter nieograniczający się do obszaru postradzieckiego (s. 28). Analiza wydarzeń, opinii ekspertów zarówno ukraińskich, jak i zachodnioeuropejskich, pozwala wyciągnąć szereg wniosków stanowiących wskazówki dotyczące przeciwdziałań w ramach wojny hybrydowej. Stąd też silnie akcentowany utylitarny charakter książki. Rdzeniem rozważań nad współczesną wojną hybrydową jest sytuacja Ukrainy. Autorzy stawiają szereg pytań dotyczących tego kraju w chwili pisania tekstu, jak i w przyszłości. Do najważniejszych zagadnień i pytań zarazem zaliczono: „Jaką pozycję musi zająć Ukraina w stosunku do rosyjskiego sąsiada i jednocześnie agresora, żeby w przyszłości taka sytuacja nie powtórzyła się?” (s. 28). Doświadczenie wieków uczy, iż prędzej czy później nawet najdłuższy konflikt się kończy, a jego uczestnicy muszą ze sobą koegzystować. Należy również odpowiedzieć na pytanie o diagnozę rzeczywistych celów wojny hybrydowej Rosji przeciwko Ukrainie, a także o metody i środki stosowane w jej trakcie. Jednym z podstawowych zagadnień jest kwestia wpływu działań propagandowych i psychologicznych na społeczność ukraińską. Autorzy wprost stawiają również pytanie o przyszłe działania Ukrainy, wskazując na konieczność odzyskania przez to państwo utraczonych terytoriów.

Rozdział pierwszy pt. „Geneza pojęcia i analiza wojny hybrydowej”, zgodnie ze swym tytułem poświęcony został definiowaniu wojny hybrydowej, ale także stosowaniu jej przez Rosję. Przy czym niezaprzeczalnym walorem dywagacji autorów jest stworzenie modelu odwzorowującego *modus operandi* państwa agresora w konflikcie o charakterze hybrydowym. Spółób działania Rosji opisywany w książce Olgi i Sergiusza Wasjutów może być odnajdywany w możliwych działaniach innych państw w innych konfliktach. Według autorów sytuacja na Ukrainie „nie miała jeszcze analogii w historii” (s. 51). Główne kierunki działania, charakteryzujące zachowania Rosji w tym konflikcie, to: „obecność agresora, zamrożone lub potencjalne konflikty na terytorium danego państwa, aktywna rekrutacja przez agresora agentów wpływu oraz obojętność organów państwa” (s. 41). Według autorów nie jest to wyłącznie konflikt rosyjsko-ukraiński, ale Rosji przeciwko „całemu demokratycznemu światu”. W rozdziale tym autorzy

omawiają szereg innych określeń odnoszących się w mniejszym lub większym zakresie do charakterystyki wojny hybrydowej. Występują tu zatem pojęcia: konflikt „nowej generacji”, „wojna zastępcza” (*proxy war*) (s. 42), „asymetryczne zagrożenia”, „konflikt asymetryczny”, „wojna asymetryczna”, „wojna niejawna” (s. 43), „konflikt ograniczony” (s. 44), „wojna trzech kwartałów” (s. 47), „konflikt wielowariantowy” „wojna czwartej generacji”, „wojna informacyjna”, „konflikt wielowariantowy” (s. 48), „wojna niekonwencjonalna”, „wojna nieliniowa”, „wojna specjalna” (s. 50), „konflikt w pełnym zakresie”, „operacja w pełnym zakresie” (s. 55). Autorzy przedstawili również rosyjskie koncepcje wojny hybrydowej (s. 64) oraz tezę o praktykowaniu tego typu działań przez USA na długo przed konfliktem na Ukrainie. Zakładając że wojna hybrydowa posiada na tyle szeroki zestaw metod, środków i obszarów działań, że obejmuje również walkę o świadomość społeczeństw oraz cyberprzestrzeń, to proponowana i zdefiniowana w 1993 r. przez Johna Arquilla i Davida Ronfeldt’a z RAND corp. idea „wojny sieciowej” wpisuje się w pewnym zakresie w wojnę hybrydową (Liedel, Piasecka, 2011). W rozdziale tym wskazano również na polskie i ukraińskie interpretowanie „hybrydowości” opisywanego konfliktu. Wskazano iż według ukraińskich analityków „każda wojna jest do pewnego stopnia «hybrydową» i nie ogranicza się do zbrojnej konfrontacji...” (s. 84). Autorzy uznając, że konflikt rosyjsko-ukraiński ma postać także wojny asymetrycznej stwierdzają, że „należy skupić się na zapewnieniu dominacji politycznej w zapalnych regionach” i wskazują, iż priorytetowym celem Ukrainy jest „zapewnienie skutecznej i sensownej reakcji na agresję wojskową i informacyjną” (s. 92).

Dość istotnym z perspektywy środków i metod działania sił Ukrainy, ale i działań propagandowych jest zdefiniowanie sytuacji we wschodnich regionach tego państwa oraz statusu stosunków z Federacją Rosyjską. Autorzy odnosząc się do Operacji Antyterrorystycznej (ATO) stwierdzają, że władze Ukrainy nie są skłonne uznać stanu rzeczy za wojnę, gdyż brakuje im „odwagi” (s. 94). Warto zaznaczyć, że dynamika sytuacji znacznie wyprzedziła jej książkowy opis, gdyż w styczniu 2018 r. parlament Ukrainy przyjął ustawę zmieniającą charakter działań (akcja antyterrorystyczna) na wschodzie kraju. W dokumencie uznano, że Rosja jest „państwem-agresorem oraz stwierdzono że Rosja okupuje tereny w obwodach ługańskim i donieckim przy pomocy zbrojnych ugrupowań, składających

się z regularnych wojsk, doradców, instruktorów, nielegalnych zbrojnych ugrupowań, uzbrojonych band i grup najemników (Ukraiński..., 2018). Ponadto uznano, iż działaniami ma kierować Połączony Sztab Sił Zbrojnych Ukrainy, a nie jak do tego momentu Służba Bezpieczeństwa Ukrainy w ramach ATO.

W rozdziale drugim zatytułowanym „Charakterystyczne cechy wojny hybrydowej” wskazano na działania rosyjskie wobec Ukrainy, które odzwierciedlają geopolityczne cele Rosji. Stąd też autorzy wskazują za innymi badaczami, iż Rosja od dłuższego czasu prowadzi „specjalną operację” wobec Ukrainy (s. 100), której elementami są: przeciwdziałanie integracyjnym dążeniom Ukrainy dotyczącymi Unii Europejskiej i NATO; zwalczanie ukraińskiej tożsamości narodowej; utrzymywanie „stanu chaosu i prowokowanie ruchów separatystycznych”; nagłaśnianie gotowości obrony ludności rosyjskojęzycznej. Realizacją tych zadań zajmowały się służby specjalne, dyplomatyczne i siły zbrojne Federacji Rosyjskiej (s. 101). Analizie poddano poszczególne wydarzenia i procesy zachodzące w ramach działań hybrydowych, a które mają służyć konkretnym celom wyznaczonym przez władze Rosji. Jako ogólny cel tego państwa autorzy uznali „zdobycie nowych terytoriów, kontrol(ę) terytoriów ze znacznymi zasobami ropy naftowej i gazu ziemnego (...) oraz dalszy rozwój imperium” (s. 105). Zaś celem wojen ma być utworzenie strefy destabilizacji (s. 105). Szczegółowo przedstawiono złożoność wojny hybrydowej wskazując jej elementy nie tylko w zakresie celów i wydarzeń, lecz również głównych i drugoplanowych aktorów, jak np. regularną armię, najemników, bojówkarzy, siły specjalne, zawodowych aktorów (wykorzystywani w ramach działań propagandowych), dziennikarzy (s. 108, 109). W rozdziale tym przedstawiono także etapy działań skierowanych przeciwko Ukrainie. Autorzy przytaczają opinie ekspertów według, których Rosja przygotowania do ataku rozpoczęła jeszcze w 2003 r. (s. 117). W końcu lutego 2014 r. rozpoczęto aktywną fazę działań wojennych, a w etapie trzecim, kwiecień 2014 r., nastąpiło przejście do fazy wojskowej i eskalacji konfliktu zbrojnego (s. 122). Etap, w którym przejście terytorium Krymu odbyło się przy wsparciu „zielonych ludzików” stanowi interesujący przykład, gdy państwo-agresor w ramach działań dyfuzyjnych atakuje państwo-ofiarę niejako „od środka” z jego własnego terytorium (Centrum..., 2016). Omawiając militarne i pozamilitarne metody prowadzenia wojny autorzy wskazują na ich łączenie

w odpowiednim nasileniu, adekwatnie do sytuacji i zamierzonych efektów (s. 142).

Wojnie informacyjnej i działaniom Rosji wobec Ukrainy poświęcono kolejny, trzeci rozdział. Manipulacja informacją jest nieodłącznym elementem każdej wojny, przy czym wojna informacyjna może być prowadzona jeszcze przed fazą zbrojną. Przedstawiane elementy tego rodzaju działań stanowią uniwersalny oręż w niemal wszystkich konfliktach zbrojnych, czego przykładem była chociażby operacja Tannenberg przygotowująca odpowiednio społeczeństwo niemieckie przed inwazją na Polskę w 1939 r. Autorzy stwierdzają, że charakterystycznymi elementami współczesnej rosyjskiej propagandy są: wykorzystanie emocji, demonizacja wroga, uznanie wojny za panaceum na wszelkie konflikty oraz kłamstwo, jako element w czasie wojny (s. 163). Wszystkie te elementy mogą być jednak wykorzystywane w każdym konflikcie międzypaństwowym. Autorzy wskazują na istotną rolę jaką posiada informacja wraz z możliwością jej wykorzystania do własnych celów. Należy jednak zauważyć, że równie istotne jest umiejętne posługiwanie się informacją, np. w celu dezinformowania przeciwnika lub społeczeństw. Jak stwierdzono, rosyjska kampania medialna zastosowana w konflikcie z Ukrainą była nadzwyczaj skuteczna, co wynikać miało z dobrego przygotowania strony rosyjskiej, która wykorzystwała telewizję i media społecznościowe nie zapominając o znacznych inwestycjach w „szereg sprawdzonych narzędzi i nowoczesną technologię” (s. 167). Autorzy nie wspominają już o takich czynnikach, jak słabość a nawet swoista nieporadność, nie tylko strony ukraińskiej, ale i Zachodu w starciu z propagandą rosyjską. Możliwości i sposoby wpływania na opinię globalną strona rosyjska „ćwiczyła” już w XVIII w. prowadząc akcję propagandową przeciwko Polsce, gdy szykowała się do jej likwidacji wraz z innymi partnerami europejskimi. Wykorzystanie cyberprzestrzeni, a zwłaszcza portali społecznościowych w walce psychologicznej (operacje psychologiczne, PSYOPS) szczegółowo omówiono przedstawiając raport Centrum NATO ds. Komunikacji Strategicznej dotyczący sposobów wykorzystywania portali społecznościowych w ramach wsparcia działań wojskowych (s. 171). Walorem tej części książki jest wskazanie podmiotów zaangażowanych w działania w cyberprzestrzeni wraz z konkretnymi przykładami stosowania manipulacji czy interwencji w informację (treść, integralność), funkcjonujące w rzeczywistości 2.0.

Oprócz metod i środków stosowanych w ramach wojny hybrydowej w książce została przedstawiona ideologiczna ekspansja Rosji w Ukrainie, jak zatytułowano ostatni rozdział. W rozdziale tym omówiono projekt *ruskij mir*, którego znaczenie i definiowanie jest zdaniem autorów niezrozumiałe dla większości obywateli. Są oni zdania, iż *ruskij mir* to idea oznaczająca „coś więcej niż ambicje imperialne Rosji” (s. 263). Projekt ten w swej podstawowej idei ma propagować wspólnotę kulturową, tożsamością Rosjan zarówno w Federacji Rosyjskiej, jak i na całym świecie, gdziekolwiek się oni znajdują (s. 264). W swoim tekście autorzy posiłkując się, co istotne, wydawnictwem rosyjskim, wskazują na podstawowe dogmaty *ruskogo mira*, do których należą m.in. zasady: „Jeden naród, jeden język, jedna wiara”, „prawosławny znaczy ruski a ruski znaczy prawosławny” oraz „Rosja jest dla russkich” (s. 267). Szerzej o roli Cerkwi prawosławnej w umacnianiu ideologii mocarstwowości rosyjskiej piszą autorzy wskazując rolę Cerkwi w tworzeniu „obecnego systemu rosyjskiego” i wspieraniu rządów prezydenta Władimira Putina (s. 285–301). Podsumowując problematykę ideologicznej ekspansji wskazano również na kulturotwórczą rolę jaką pełni język. Dostrzeżono przy tym znaczenie języka rosyjskiego w procesie rusyfikacji innych grup narodowych oraz konieczność ochrony języka ukraińskiego na Ukrainie. Związaną z problematyką ochrony narodowego języka jest kwestia kultury i edukacji, które również stanowią element wojny hybrydowej, lecz występują zdaniem autorów jako element strategii soft power. Należy także podkreślić, iż autorzy zauważyli i zdefiniowali rosyjską politykę historyczną stanowiącą ważny element ideologicznej ekspansji Rosji. Warto jednak pamiętać, że polityka historyczna jako taka nie jest wyłącznie domeną rosyjską, gdyż wiele państw kultywuje „własny ogląd” historii, starając się przekonać inne państwa i ich społeczeństwa, że ich wersja i interpretacja dziejów jest tą najważniejszą i najwłaściwszą.

Książkę kończy przestroga skierowana do państw i społeczeństw zachodnich, w której jej autorzy ostrzegają, by nie pozostawiać Ukrainy samej sobie w konflikcie z „wschodnim bratem”, gdyż według nich działania Rosji nie skończą się na Ukrainie.

DR HAB. ADAM HOŁUB, PROF. WSPOL

Wydział Bezpieczeństwa Wewnętrznego
Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie
ul. Piłsudskiego 111, 12-100 Szczytno
a.holub@wspol.edu.pl

Bibliografia

- Centrum globalistyki „Strategia XXI” przedstawiło raport „Hybryda Putina. Niewojenne aspekty wojen nowej generacji”*. (2016). Pobrane z: <https://informnapalm.org/pl/centrum-globalistyki-strategia-xxi-przedstawiło-raport-hybryda-putina-niewojenne-aspekty-wojen-nowej-generacji/> [dostęp 20.03.2018].
- Liedel, K., Piasecka, P. (2011). *Wojna cybernetyczna – wyzwanie XXI wieku*. Pobrane z: <http://www.geopolityka.org/analizy/krzysztof-liedel-paulina-piasecka-wojna-cybernetyczna-wyzwanie-xxi-wieku> [dostęp: 21.03.2018].
- Natowskie Rusłany do 2010*. (2009). Pobrane z: http://www.altair.com.pl/news/view?news_id=2250&q=rus%C5%82any [dostęp: 20.03.2018].
- Palowski, J. (2014). *Niemcy nie ukończą centrum szkoleniowego w Rosji*. Pobrane z: <http://www.defence24.pl/niemcy-nie-ukoncza-centrum-szkoleniowego-w-rosji> [dostęp 20.03.2018].
- Ukraiński parlament przyjął ustawę o Donbasie. Moskwa: przygotowanie do nowej wojny*. (2018). Pobrane z: <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/ukrainanowa-ustawa-o-reintegracji-donbasu,807520.html> [dostęp 21.03.2018].
- Wasiuta, O., Wasiuta, S. (2017). *Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie*. Kraków: Arcana.